

EDİB AHMED YÜKNEKÎ

ATEBETÜ'L-HAKAYIK

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ÇEVİREN: AYŞEGÜL ÇAKAN

Genel Yayın: 3462

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

EDİB AHMED YÜKNEKİ
ATEBETÜ'L-HAKAYIK

ÖZGÜN ADI
ATEBETÜ'L-HAKAYIK

ÇEVİREN
AYŞEGÜL ÇAKAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2015
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM, OCAK 2016, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-645-8 (CİLTİ)
ISBN 978-605-332-646-5 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks. (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

HASAN
ÂLİ
YÜCEL
KLASİKLER
DİZİSİ

CCLXVIII

EDİB AHMED YÜKNEKÎ

ATEBETÜ'L-HAKAYIK

ÇEVİREN:
AYŞEGÜL ÇAKAN

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

Sunuş

Atebetü'l-Hakayık ve Edib Ahmed Yüknekî

Atebetü'l-Hakayık, yazılı Türk edebiyatının ilk döneminden günümüze dek ulaşabilmiş az sayıdaki eserden biridir. Bu yönüyle *Divan-ı Lügat'it-Türk* ve *Kutadgu Bilig* gibi edebiyatımızın en önemli eserleri arasında yer alır. Eser, Hakaniye lehçesi de denilen Karahanlı dönemi Türkçesinin elimizde bulunan nadir örneklerinden biri olması ve Orta Asya Türk kültüründen izler taşıması dolayısıyla da edebiyatımız içinde ayrı bir yere sahiptir. Uygur Türkçesi ve aruz ölçüsüyle yazılmış olan *Atebetü'l-Hakayık*, okuyanların rahatlıkla anlayacağı ve akılda tutabileceği şekilde düzenlenmiş, yazarı tarafından “Büyük Emir Dad Sipehsâlâr Bey”e armağan edilmiştir.

Edib Ahmed, 11. yüzyıl sonlarıyla 12. yüzyılın ilk yarısında yaşamış, Arapça ve Farsçayı öğrenmiş olduğu tahmin edilen, esere sonradan eklendiği düşünülen bölümde gözlerinin görmediği belirtilen Karahanlı dönemi Türk şairidir. Yüknek'te doğduğu için Edib Ahmed Yüknekî olarak anılmıştır. Eserinde adının Edib Ahmed (469. dize), doğduğu yerin Yüknek (493. dize), babasının adının Mahmud-ı Yüknekî (495. dize) olduğunu söyleyen şairin yaşadığı dönem ve çevreyle ilgili elimizde fazlaca bilgi bulunmamaktadır.

Atebetü'l-Hakayık'ın Anlamı ve Konusu

Arapça iki sözcükle, kapı anlamına gelen “atebe” ve hakikatler anlamındaki “hakayık” sözcükleriyle oluşturulmuş bir tamlama olan *Atebetü'l-Hakayık* “Gerçeklerin Eşiği” olarak çevrilebilir. Farklı nüshalarda Hibetü'l-Hakayık, Aybetü'l-Hakayık olarak da adlandırılmış olan eserde İslami düşünce ve görüşlere göre ahlaklı ve edepli olmanın yolları, ahlak ilkeleri, bilginin yararı, alçak gönüllülük, cömertlik, kibrin, cimriliğin kötülüğü gibi konular işlenmiştir. Halka öğüt vermek amacıyla kaleme alınan *Atebetü'l-Hakayık*'ta özellikle bilgi, dilin kullanılması ve akıl konuları üzerinde durulduğu görülmektedir. Edeplerin başında gelenin insanın dilini gözetmesi olduğu, ok yarasının kapanabileceği ama dil yarasının kapanmayacağı, yalan söylememek, gevezelik etmemek gerektiği vurgulanmıştır. Dönemin geleneğine uygun olarak Tanrı'nın, Hz. Muhammed'in ve dört sahabenin övgüsüyle başlayan metinde sık sık hadislerle ve atasözlerine başvurulmuştur.

İslam inancının etkisiyle Arapça ve Farsça sözcüklerin Türkçeye girmeye başladığını göstermesi bakımından da önemli olan *Atebetü'l-Hakayık*'ın 15 ve 16. yüzyıllara kadar çoğaltıldığı bilgisi eserin uzun yıllar bir ihtiyacı karşılamış olduğunu düşündürmektedir.

Atebetü'l-Hakayık'ın Nüshaları

Atebetü'l-Hakayık, ilk kez Necip Asım (Yazıksız) tarafından Ayasofya Kütüphanesi'nde bulunarak 1906 yılında gün ışığına çıkarılmıştır. Eserin birçok nüshası bulunmaktadır. Bunlardan bazıları eksik ya da yarım olduğundan burada önemli birkaç nüshadan söz etmekle yetinilmiştir.

Semerkant Nüshası (A Nüshası): 1444 yılında Semerkant'ta yazılmıştır. Ne zaman ve hangi yolla İstanbul'a gel-

diğı bilinmemektedir. Necip Asım tarafından bulunan bu nüsha Arap harfleriyle yazılmıştır.

Ayasofya Nüshası (B Nüshası): 1480 yılında İstanbul'da istinsah edilmiştir. Metin, Uygur ve Arap harfleriyle yazılmıştır. Siyah mürekkeple ve Uygur harfleriyle yazılmış satırların altında kırmızı mürekkeple ve Arap harfleriyle yazılmış satırlar yer almaktadır.

Topkapı Nüshası (C Nüshası): 1481-1512 yılları arasında İstanbul'da istinsah edilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde korunmaktadır. Arap harfleriyle, Uygur Türkçesiyle yazılmış olan nüsha üzerinde II. Beyazıt'ın mühürü bulunmaktadır. Kimi yerlerde Türkçe sözcükleri açıklamak amacıyla satır altına kırmızı mürekkeple yazılan Arapça sözcükler dikkat çekmektedir. Temiz bir Türkçeyle nazmedilmiş olan eserin bu nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmış Arapça başlıkların sonradan eklendiğı sanılmaktadır.

Bu Çalışmada İzlenen Yöntem

Eser, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi nüshası esas alınarak önce latinize edildi, daha sonra günümüz Türkçesine aktarıldı. Aruz ölçüsüyle yazılmış olan metin, dörtlüklere ya da beyitlere bölünmeden, özgün metinde olduğu gibi bırakıldı. Arapça yazılmış başlıklar dipnotlarla açıklandı. Günümüzde de kullanılan, Türkçeye o dönem yeni yeni girmeye başlayan Arapça ve Farsça sözcükler anlatım özelliğini ve zenginliğini bozmamak için çeviride muhafaza edildi. Yazarın vermek istediğı anlam göz önüne alınarak özgün metindeki uyaklara uygun sesler kullanılmasına büyük ölçüde özen gösterildi. Diğer nüshalarla farklılık gösteren dizeler dipnotlarla gösterildi. Topkapı nüshasında bulunmayan 390-400, 405-408 ve 417-420 arası dizeler diğer nüshalarda olduğundan çeviriye alınması uygun görüldü.

Ayşegül Çakan

2015

ATEBETÜ'L-HAKAYIK

bismillahirrahmanirrahim

- 1 ilahi öküş hamd ayur men sanga
- 2 sening rahmetinden umar men onga
- 3 senamu ayugay seza bu tilim
- 4 unarça ayayın yarı bir manga
- 5 senin barlıgingka tanukluk birür
- 6 cemat canvar uçgan yügürgen nenge
- 7 senin birligingke delil arkagan
- 8 bulur bir neng içre deliller minge

fefi külli şey'in lehü ayetü tedallü âlâ ennehü vahidü*

- 9 yok erdim yaratting yana yok kılıb
- 10 ikinç bar kılur sen mukir men munga
- 11 aya şek yolında yiligli otun
- 12 kel otdın özüng yul ölümdin önge
- 13 yarattı uganım tününg kündüzüng
- 14 utup biri birke yürür öng songa
- 15 tünëtür tününgni kününg kiterip
- 16 kününg kiterip baz yarutup tanga

* Çeviriye esas Topkapı nüshasında ara başlıklar Arapçadır.

Bismillahirrahmanirrahim

- 1 İlahî, çok hamdederim ben sana
- 2 Senin rahmetinden hayır umarım
- 3 Senamı layığınca söyleyebilir mi bu dilim
- 4 Bütün gücümle söyleyeyim, yardım et bana
- 5 Senin varlığına tanıklık verir
- 6 Canlı, cansız, uçan, yürüyen ne varsa
- 7 Senin birliğine delil arayan
- 8 Bir nesne içinde binlerce delil bulur

**Her şeyde onun birliğini gösteren
bir delil vardır**

- 9 Yoktum, yarattın, yine yok kılıp
- 10 İkinci kez var ettin, bunu ikrar ederim
- 11 Ey şüphe yolunda koşan, uyan
- 12 Gel, ölümden önce ateşten kurtar kendini
- 13 Yarattı Tanrım, geceni, gündüzünü
- 14 Uyup birbirine arka arkaya yürürler
- 15 Karartır geceni, gününü giderip
- 16 Geceni giderip aydınlatır tanı

**kema kale'llahu ta'ala
yuhric'l hayye mine'l meyyiti
ve yuhricu'l meyyite mine'l hayyi**

- 17 lgtin tirig hem tirigdin lg
18 ıkarur krr sen muni ked anga
19 bu kudret idisi ulug bir bayat
20 lglerni tirkzmek asan anga

**Yüce Tanrı'nın buyurduğu gibi,
ölüden diri, diriden ölü çıkarır**

- 17 Dirileri öldürür, ölüleri diriltir
- 18 Görüyorsun, iyi düşün bunu
- 19 O kudret sahibi, ulu, bir Tanrı'dır
- 20 Ölüleri diriltmek onun için kolaydır

fi na'ti'n nebiyyi aleyhisselam

- 21 iſit imdi kaç beyt habib fazlındın
22 öküſ huſ yititip sözümni anga
23 ol ol halkda yigi kiſi kutlugu
24 töretmişde yok bil anga tuſ tenge
25 resuller örüng yüz bu ol yüzke köz
26 ya anlar kızıl eng bu enge mence
27 anıng mehdi birle tatır bu tilim
28 anıng yadı birle ſeker ſehd anga
29 bu kün tegsü mindin dürud ol yarın
30 elig tutkaçımga egirse munga

Peygamber aleyhisselamın özelliklerini överek anlatır

- 21 Şimdi Habib* fazlından** birkaç beyit dinle
22 Aklını keskin tut, sözümü anla
23 O, insanların en seçkini ve kutlusudur
24 Yaratılmışlar içinde onun dengi yoktur
25 Resuller beyaz bir yüzdür, bu o yüzün gözüdür
26 Ya da onlar kızıl yanaktır, bu o yanağın benidir
27 Onun methiyle tatlanır bu dilim
28 Onu yâd etmek dilime şeker ve baldır
29 Bugün benden selam olsun ona
30 Yarın bunaldığımda elimden tutacak olana

* Hz. Muhammed.

** Erdem, iyilik, lütuf.

**fi medhi's sahabeti'l erbeati
rıızvanullahi aleyhim ecmain**

31 yime tört işinge ıdur men selam
32 olardın usanmak kaçan ol manga
33 sadık birle faruh üçünç zunnureyn*
34 ali törtilençi ol ersig tonga
35 kim irse bu tört işke bed itikad
36 tutar irse ming l'an ayur men anga
37 ilahi kiçürgen idim senkiçür
38 niçe me hatalık kul irsem sanga
39 manga bolsa fazling kutuldı özüm
40 eger bolsa adling katıglık manga

* Bu dize diğer nüshalarda “atik birle faruk üçünç zinnureyn” şeklindedir.
“Atik” ve “Sadık” Hz. Ebubekir’in lakaplarıdır.

**Dört sahabenin övgüsünü anlatır
–Allah’ın rızası onların üzerine olsun–**

- 31 Yine dört arkadaşına da benden selam
32 Onları anmaktan hiç usanmam
33 Sadık ile Faruk,* üçüncüsü Zinnureyn**
34 Ali dördüncüsüdür, yiğit ve kahraman
35 Kim bu dört arkadaşına kötü itikat
36 Beslerse, ben ona bin lanet ederim
37 İlahî, bağışlayan Tanrım, sen bağışla
38 Nice hatalı kulunsam da
39 Bana fazlın olursa özüm kurtulur
40 Eğer adaletini uygularsan işim çok zordur

* Hz. Ömer’in lakabı.

** Hz. Muhammed’in iki kızı ile evli olduğu için iki nur sahibi olarak anılan Hz. Osman.

**fi mehdi emiri'l ecell dad ispehsalar big
aleyhirrahmetü ve'l gufranu**

- 41 aya til törüt medh ötüngil kanı
42 men artut kılayın şahınga anı
43 şahım mehdi birle bezeyin kitab
44 okugan kişining yarusun canı
45 ögü bilmes erke ögüt öğretür
46 anıng birr u cudi bedi ihsanı
47 ol ol akl ukuş huş hiredka mekan
48 bilig madini hem fazilet kanı
49 simakdin edizrek tutar himmet ol
50 sehası mekarım yige dermanı
51 reiyyetka müşfik selim din halım
52 velikin buşarda şera arslanı
53 salabet içinde umer dag arif
54 sehavet semakat tutar usmanı
55 tetiklikte kendü ayazdın ozuk
56 dad insaf tutar çın anışırvanı
57 anın bahşışinden bulut uvtanur
58 bu sözni bütün çın tutar düşmanı
59 aya şahım erdemlerin sanagan

**Büyük Emir Dad Sipehsâlâr Bey'in övgüsünü
anlatır –rahmet ve mağfîret üzerine olsun–**

- 41 Ey dil, medihler türet, saygıyla sun, hani
42 Ben armağan kılayım şahıma onları
43 Şahımın methiyle bezeyeyim kitabı
44 Okuyan kişinin açılsın içi
45 Övgü bilmeyen kişiye övgü öğretir
46 Onun sonsuz iyiliği, cömertliği, eşsiz ihsanı
47 O akıl, anlayış, bilinç mekânı
48 Bilgi ocağı ve fazilet kaynağıdır
49 Himmeti Simak'tan* yüksek tutar
50 Cömertliği ve keremi iki dermandır
51 Halka yumuşak, şefkatli ve doğru dillidir
52 Velakin kızdığında Şera aslanı gibidir
53 Dayanıklılıkta Ömer gibidir
54 Cömertlikte Osman'a denktir
55 Kavrayışta Ayaz'dan** ileridir
56 İnsafta tam bir Anuşirvan'dır***
57 Onun bahşişinden bulutlar utanır
58 Bu sözü düşmanları bile doğrular
59 Ey şahımın erdemlerini sayan

* Göğün en yüksek katlarında yer aldığı varsayılan iki yıldız.

** Gazneli Mahmud'un nedimi.

*** Yönetimde gösterdiği adaletle tanınan, Nuşinrevan-ı Adil olarak da anılan Sasani hükümdarı I. Hüsrev.

60 sanar mu ediz kum uřak taş sanı
61 siyaset riyaset kiyaset kerem
62 ziyadet ula adl işit k r munı
63 yine mecd m r vvet f t vvet ugan
64 ata kıldı şahımka bu c mleni
65  k ř az dip aymas pezirler dingiz
66 bulut hediye kılsa uřak katreni
67 dingizdin şahım ming kata
68 kabul kılsa tang yok bu az hedyeni

- 60 Ufak taşlar ve büyük çöl kumu sayıya gelir mi
61 Siyaset, riyaset, kiyaset, kerem ve bunlara
62 Fazlasıyla adalet ekle, bunu gör, anla
63 Yine şeref, şan, insanlık ve yiğitliği
64 Tanrı bunların cümlesini şahıma verdi
65 Çok az demeden kabul eder deniz
66 Bulut hediye kılrsa ufak bir katreyi
67 Şahım denizden bin kat yücedir
68 Kabul ederse bu küçük hediye hayret etmemelidir

mucibi telifi haza el kitabı ve muktazihi

69 tat ispehsalar big üçün bu kitab
70 çıkardım acunda atı kalsu dip
71 kitabımnı görgen işitgen kişi
72 şahımnı dua birle yad kılsu dip
73 kidinki keligli kişiler ara
74 anıng zikri tangsuk ediz bolsu tip*
75 anıng vuddı birle köngüller tolup
76 anıng yadı birle acun tolsu dip
77 bezedim kitabnı mevaiz mesel
78 bakıglı okıglı asıg alsu dip
79 bölek ittim anı şahınga men ök
80 havadarlıgımnı tükel bilsü dip

* Bu dize Topkapı nüshasında sayfanın kenarına yazılmıştır.

Bu kitabı yazmanın nedeni ve gereği

- 69 Dad Sipehsâlâr Bey için bu kitabı
70 Çıkardım, dünyada kalsın diye adı
71 Kitabımı gören, işiten kişi
72 Duayla yâd etsin şahımı
73 Dünyaya gelip giden kişiler arasında
74 Onun adı özlemle anılsın ve yücelsin diye
75 Onun sevgisiyle gönüller dolup
76 Onun yâdıyla dünya dolsun diye
77 Bezedim kitabı öğütler, mesellerle
78 Bakıp okuyan yararlansın diye
79 Hediye ettim onu şahıma
80 Bağlılığımı bilsin diye

ennevu'l evvelü fi menfaati'l ilm ve mazarrati'l cehl

- 81 biligtin ayur men sözümke ula
82 biligligke ya dost özüngi ula
83 bilig birle bulnur saadet yolu
84 bilig bil saadet yolını bula
85 bahalık dinar ol biliglig kişi
86 bu cahil biligsiz bahasız bişi
87 biliglig biligsiz kaçan teng bolur
88 biliglig tişi er cahil er tişi
89 süngেকে yilig teg erenke bilig
90 eren körki akl ol süngেকning yilig
91 biligsiz yiligsiz süngек tek hali
92 yiligsiz süngেকে sunulmas elig
93 bilig bildi boldı eren belgülüg
94 biligsiz tirigle yitük körgülüg
95 biliglig er öldi atı ölmedi
96 biligsiz isen erken atı ölüg

İlmin yararını ve bilgisizliğin zararını anlatır

- 81 Bilgiden temel atarım sözüme
82 Ey dost, bağla özünü bilgiliye
83 Bilgiyle bulunur saadet yolu
84 Bilgi bil, bul saadet yolunu
85 Değerli dinar gibidir bilgili kişi
86 Bu cahil, bilgisiz, değersiz akçe gibi
87 Bilgiliyle bilgisiz nasıl denk olur
88 Bilgili dişi erkek, cahil erkek dişi sayılır
89 Kemikte ilik gibidir insana bilgi
90 Kemiğin ilik, insanın akıldır süsü
91 Bilgisizin hâli iliksiz kemik gibi
92 İlksiz kemiğe kimse uzatmaz elini
93 İnsan bilgiyle insan olmuştur
94 Bilgisiz diriyken yitik sayılır
95 Bilgili er öldü, adı ölmedi
96 Bilgisizsen ölmeden adın ölüdür

- 97 biliglig biringe biligsiz mingin
98 tingegli tingedi biligning tingin
99 baka k rgil emdi uka sınayu
100 ne neng bar bilig teg asıglık  ngin
101 bilig birle alim yokar yokladı
102 biligsizlik erni   kerdi kodı
103 bilig bil usanma bil ol hak resul
104 bilig kimde erse siz arkang didi*

* Bu dize diğ r n shalarda “bilig cinde erse siz arkang didi” şeklindedir. “Bilgi   in’de bile olsa gidip alınız” hadisi zikredilmektedir.

- 97 Bilgili biri bin bilgisize
98 Denktir, bilginin ağırlığını tartana göre
99 Bakagör şimdi, anlayıp sınayarak
100 Bilgiden yararlı başka ne var
101 Bilgiyle âlim yukarı yükseldi
102 Bilgisizlik insanı aşağı çökertti
103 Bilgi edin, usanma, bil ki o Hak resulü
104 Bilgi kimde ise gidip alınız dedi

ve zalike kavluhü aleyhisselamü
utlubu'l ilme velev bi's sini

- 105 biliglig biligni edergen bolur
106 bilig tatgın ay dost biliglüg bilür
107 bilig bildürür erke bilig kadrini
108 biligli biligsiz adın ne kılur
109 biligsizge hak söz tatıksız erür
110 anga pend nasihat asıksız irür
111 ne türlüğ arıgsız arır yudıse
112 cahil yub arımaz arıgsız irür
113 biliglig kişi kör bilür iş uzun
114 bilib iter işini ökünmes kidin
115 ne türlüğ iş irse biligsiz onğı
116 ökünç ol angar yok ong anda adın
117 biliglig kereklig sözün sözleyür
118 kereksiz sözini kömüp kızleyür
119 biligsiz ne aysa ayur ukmadın
120 anın öz tili öz başını yiyür
121 bilig birle bilnür törütgen idi
122 biligsizlik içre hayr yok didi
123 bilig bilmemegdin bir anca budun
124 öz ilgin but itip idim bu didi
125 biliglig sözi pend nasihat edeb
126 biligligni öğdi acem hem arab
127 tavarıszga bilgi tükenmes tavar
128 hisabsızga bilgi yarılmas hesab

[Peygamber] aleyhisselam demiştir ki,
ilim Çin’de bile olsa isteyin

- 105 Bilgili, bilginin peşinden gider
106 Ey dost, bilginin tadını bilgili bilir
107 Bilgi bildirir insana bilginin kadrini
108 Bilgisiz odun ne yapsın bilgiyi
109 Bilgisize hak söz tatsız gelir
110 Ona öğüt ve nasihat yararsızdır
111 Türlü kirler yıkanmakla arınır
112 Cahillik yıkamakla arınmayan bir kirdir
113 Bilgili kişi her işin olurunı bilir
114 Bilerek yapar işini ve pişman olmaz
115 Ne türlü iş yaparsa yapsın bilgisize düşen
116 Pişmanlıktır, bundan başka payı olmaz
117 Bilgili gerekli sözü söyler
118 Gereksiz sözünü gömüp gizler
119 Bilgisiz ne dese anlamadan söyler
120 Onun kendi dili kendi başını yer
121 Bilgiyle bilinir yaratan Tanrı
122 Bilgisizlik içinde hayır yok dedi
123 Bilgisizlikten birçok halk
124 Kendi eliyle put yapıp, Tanrım bu dedi
125 Bilgili sözü öğüt, nasihat ve edeptir
126 Bilgiliyi hem Acem hem Arap övmüştür
127 Davarsız için bilgi tükenmez davardır
128 Hesapsız için bilgi bozulmaz hesaptır

**en nevaü's sani fi hıfzı'l lisani
ve sairî adabiha ve rûsumiha**

- 129 eşitgil biliglig negü dip ayur
130 edebler başı til küdezmeç turur
131 tiling bekte tutgil tişing sınmasun
132 hali çıksa biktin tişingni sıyur
133 sanıp sözlegen er sözi söz sağı
134 öküş yangşagan til ay almas yağı
135 sözüng boşlag ıtma yıga tut tilin
136 yiter başka bir kün bu til boşlağı
137 hıredlıkmu bolur tili boş kişi
138 tilim başnı yedi bu söz til boşı
139 öçüktürme erni tilin bil bu til
140 başaktursa bütmes büter ok başı

**Dilin korunması ile
diğer adap ve yöntemleri anlatır**

- 129 Dinle, bilgili neler söylüyor
130 Edeplerin başı dili gözetmektir
131 Dilini sıkı tut ki kırılmasın dişin
132 Eğer tutamazsan kırılır dişin
133 Sözün iyisi düşünüp söylenendir
134 Çok konuşan dil yenilmez bir düşmandır
135 Sıkı tut dilini, sözünü boş bırakma
136 Gider başka bir gün bela olur başına
137 Akıllı mı olur dili boş kişi
138 Bu boşboğazlık çok kişinin başını yedi
139 İnsanları kızdırma dilinle, bil ki bu dil
140 Yaralarsa iyileşmez, geçer de ok yarası

**cerahatü's siham leha el tiyamü
ve la yeltamü ma cereha'l lisanü**

- 141 sefih er tili öz başı düşmanı
142 tilindin töküldi telim er kanı
143 öküş sözlegende öküngen tilim
144 tilin beklegende öküngen kanı
145 nikim kelse erke tilindin kilür
146 bu tildin kim edgü kim isiz irür
147 işit büt bu sözke kamug tengde ten
148 kopup tikle yüknüp tazarru kılur
149 küdezgil tilingni kel az kıl sözüng
150 küdezilse bu til küdezlür özüng
151 resul erne otka yüzün atkuçı
152 til ol didi yığ ol til otdın yüzüng
153 iki neng birikse bir erde hali
154 tükendi ol irde mürüvvet yolu
155 bir ol yangşar irse kireksiz sözün
156 ikinç yalğan erse ol ernal tili
157 tili yalğan erden yırak tur tize
158 keçür sen me ömrüng könilik öze
159 ağız til bezegi köni söz durur
160 köni sözle sözni tiligni beze
161 köni söz asel deg bu yalğan besel
162 besel yib acıtma ağız yi asel
163 ye yalğan söz ig dek köni söz şifa

**Ok yaraları kapanır
ama dil yarası geçmez**

- 141 Sefih insanın dili kendi başının düşmanı
142 Dilleri yüzünden döküldü birçok adamın kanı
143 Çok söyleyince pişman olur dilim
144 Dilini sıkı tutanlardan pişman olan var mı
145 Ne gelirse insana dilinden gelir
146 Dili yüzünden insan iyi ya da kötü olur
147 Dinle ve inan bu söze: her sabah bu ten
148 Kalkıp eğilerek dile yalvarır
149 Dilini gözet, gel az tut sözünü
150 Gözetilirse bu dil, gözetir özünü
151 Resul, insanı ateşe yüzükoyun atan
152 Dilidir dedi. Dilini sıkı tut, koru ateşten yüzünü
153 İki şey birleşirse bir insanda eğer
154 O insana mürüvvet yolu kapanır
155 Biri gereksiz yere konuşmak
156 İkincisi yalan söylemektir
157 Yalan söyleyen erden uzak dur, kaç
158 Ömrünü doğrulukla geçir
159 Ağız, dil bezeği doğru sözdür
160 Doğru söyle sözünü, dilini süsle
161 Doğru söz bal gibidir, yalansa soğan
162 Soğan yiyip acıtma ağzını, bal ye
163 Yalan söz hastalıktır, doğru söz şifa

- 164 bu bir s z ozak  urulmu  mesel
165 k ni bol k nilik k l atan k ni
166 k ni diy  bilsun halay k sini
167 k nilik ton ng  koyub ergilik
168 keyim ton talus  k nilik ton 
169 kat g kizle raz ng ki i bilmes n
170 s zingdin  z ngke  k n  kilmes n
171 kamug ya ru i ing bolup a kara
172 bu k r gen i it en sanga k lmes n
173 i im dib inan b sır ayma sak n
174 ni e me inan lık i  irse yakın
175 serib sinde raz ng singib turmasa
176 singerm  i ingde muni kit sak n

- 164 Bu söz eskiden söylenmiş bir meseldir
165 Doğru ol, doğruluk yap, adın doğru olsun
166 Herkes seni doğru diye bilsin
167 Doğruluk giysisini koyup eğrilik
168 Giysisini giyme, en güzel kıyafet doğruluktur
169 İyi gizle sırrını, kimse bilmesin
170 Sözünden özüne pişmanlık gelmesin
171 Bütün gizli işlerin aşikâr olup
172 Gören, işiten sana gülmesin
173 Arkadaşım deyip, inanıp sırrını açma sakın
174 Ne kadar güvenilir arkadaş olsa da yakın
175 Sırrın sende sabredip durmazsa eğer
176 Arkadaşında sabreder mi, bunu iyi düşün

**en nevu essalisü fi tekallübi'd dünya
ve tegayyüri ahvaliha**

- 177 bu ajun rıbat ol tüşüb köçgülüg
178 rıbatka tüşügli tüşer kiçgülüg
179 öng arkış uzadı kopub yol tutub
180 öngi kopmış arkış nice köçgülüg
181 bu dünya songında yügürmek niçe
182 hasis nengdin ötrü dip özüng küçe
183 nice malga munça köngül baglamak
184 bu mal kilse erte barur baz gice
185 köngüldin çıkargil tavar suklugın
186 kidim birle tap tut karın toklugın
187 bu baylık çıgaylık idi kısmeti
188 bıgaylık dip ayma azuk yoklğın
189 bu dünya nengindin yigü kitgülük
190 ol artuk tileme vebal yitgülük
191 tarıklık dip aydı ajunnı resul
192 tarıglıkta katlan tarı edgülük
193 bekasız irür bu ajun lezzeti
194 kiçer yıl kiçer dek meze müddeti
195 yigit hace bolur yangı eskirür
196 kavi irse kamlur kaçır kuvveti
197 bu kün var yarın yok bu dünya nengi
198 mening dimişing neng idinler onğı
199 kamug tolgan eslür tükel eksiyür

Dünyanın dönekliğini ve ahvalının değişmesini anlatır

- 177 Bu dünya bir kervansaray konup göçmelik
178 İnsan gelip geçmek için kervansaraya iner
179 Kervanın başı kalkıp uzaklaşmış, yolu tutmuş
180 Başı kalkmış kervan ne kadar gecikebilir
181 Bu dünyanın ardından koşmak ne için
182 Hasis, maldan ötürü, deyip kendini yorar
183 Mala bu kadar gönül bağlamak neden
184 Bu mal gelirse ertesi gece gider
185 Bu mal hırsını çıkar gönlünden
186 Giyim ve karın tokluğuyla yetin
187 Bu zenginlik, fakirlik Tanrı kısmeti
188 Mal yokluğuna fakirlik deme
189 Bu dünya malından giyip yiyeceğin
190 Kadarını al, fazlasını dileyip girme vebale
191 Dünya bir tarladır dedi Resul
192 Tarlada çalış ve iyilik ek
193 Kalıcı değildir bu dünya lezzeti
194 Esen yel gibi geçer zevk müddeti
195 Genç yaşlanır, yeni eski olur
196 Sağlam er çöker, geçer kuvveti
197 Bugün var, yarın yok bu dünya malı
198 Benim dediğim mal başkalarının payı
199 Dolu olan azalır, tam olan eksilir

200 kamu abadannıng harab ol songı
201 nice yer bar irdi sıgışmaz eri
202 eri bardı kaldı kurug tek yiri
203 nice dana irdi nice filosof
204 kanı bu kün anlar minginde biri
205 ajun gülçirer baz alın kaş çatar
206 bir ilgin tutub şehd birin zehr katar
207 asel tatrub ilkin tamag tatıtıb
208 kedingi kadehke sunub zehr katar
209 süçüg tatting irse açıkga anun
210 birin kilse rahat gelür renc onun
211 aya renc katıksız sürur umguçı
212 bu ajun kaçan ol umınçka orun
213 yılan dek bu ajun yılan oklagu
214 yokamakka yumşak içi pür agu
215 yılan yumşak irken yavuz fil tutar
216 yırak turgu yumşak dip inanmagu
217 bu ajun körerger körümlüg taşı
218 velikin içinde hezar nahoşı
219 bakıb taş bezegin görüb sen munga
220 köngül baglamak bil hatalar başı

- 200 Abad olanın sonu haraplıktır
201 Nice yer vardı, sığışmaz eri
202 Eri gitti, kaldı kuru gibi yeri
203 Nice âlim vardı, nice filozof
204 Hani bugün onların binde biri
205 Dünya gülümser ama, bazen de kaş çatar
206 Bir elinde bal tutar, biriyle zehir katar
207 Baldan tattırıp ilkin damağı tatlandırır
208 Sonraki kadehe zehir katıp sunar
209 Eğer tatlı tattıysan hazırlan acıya
210 Rahat bir gelirse, acı gelir onar onar
211 Ey sıkıntısız rahatlık uman
212 Bu dünya ne zaman umutlanacak bir yer oldu
213 Yılan gibi bu dünya, yılanı oklamak gerek
214 Yoklandığında yumuşaktır, içi pür ağı
215 Yılan yumuşaktır ama, öldürebilir bir fili
216 Uzak durmalı, yumuşak deyip güvenmemeli
217 Bu dünya dışarıdan güzel görünür
218 Velakin içinde binlerce nahoşluk vardır
219 Bakıp, dış bezeğini görüp senin buna
220 Gönül bağlaman bil ki hataların başıdır

**kale nebiyyu sallallahu aleyhi vessellem
hubbü'd dünya resu külli hatieten**

- 221 nikab kötrür ajun birer köz açar
- 222 yazar kol kuçar deg yine terk kaçar
- 223 yazıngı bulut deg ya tüş deg hali
- 224 direngsiz giçer baht ya kuş deg uçar

**Peygamber aleyhisselam demiştir ki,
dünya sevgisi her hatanın başıdır**

- 221 Dünya bazen peçesini bir görümlük açar
222 Kucaklayacak gibi kollarını açar ama, hemen kaçır
223 Yazınki bulut gibi ya da düş gibidir hâli
224 Durmadan geçer baht ya da kuş gibi uçar

**en nevau'r rabiu fi birri's sehavati
ve mezimmeti'l buhli**

- 225 aya dost biliglig izin izlegil
226 hali sözleseng söz bilib sözlegil
227 ahı irni öggil öger irse sen
228 bahılga kurt deg okung gezlegil
229 kamug til ahı ir senadın ayur
230 ahılık kamug ayb kirini yuyur
231 ahı bol sanga söz sökünç kilmesün
232 sökünç kilgü yolını ahılık tiyur
233 egilmez köngülün ahı ir erger
234 tigilmes muradka ahı ir tiger
235 bahıllıkını kanı öger til kayu
236 ahılıkını hem has tözü halk öger
237 ahı ir biligni yite bildi kör
238 anın sattı malın sena aldı kör
239 tirildi ulamsuz ulamay bolub
240 ajunda at edgü kodub bardı kör
241 bahıl yıgdı zer sim haramdın öküş
242 vebal kötrü bardı özile söküş
243 ülüş boldı malı kişiler ara
244 bahıl aldı andın ökünçdin ülüş

Cömertliğin övgüsünü ve cimriliğin yergisini anlatır

- 225 Ey dost, bilginin izini izle
226 Eğer söylersen sözü bilerek söyle
227 Öveceksen eğer cömert olanı öv
228 Cimriye kurt gibi nişan al
229 Bütün diller cömert insanı över
230 Cömertlik bütün ayıpların kirini temizler
231 Cömert ol, sana söz, sövgü gelmesin
232 Sövgü gelecek yolu cömertlik kapatır
233 Eğilmez gönlü cömert insan eğer
234 Erişilmez murada cömert insan erer
235 Cimriliği öven dil hani, neredede
236 Cömertliği hem has hem halk över
237 Cömert insan bilgiyi yedebildi* gör
238 Onunla sattı malını, sena aldı gör
239 Yaşadı muhtaçların yardımcısı olup
240 Dünyada iyi ad bırakıp gitti, gör
241 Cimri çok altın, gümüş topladı haramdan
242 Giderken vebal götürdü ve sövgü aldı ardından
243 Paylaşıldı malı kişiler arasında
244 Pişmanlık düştü cimriye bu paylaşımdan

* Günümüz Türkçesinde “çekip peşinden götürmek, beraberinde götürmek” anlamındaki bu fiil, o dönemde “gerektiğinde kullanmak üzere elinde tutabilmek” anlamında kullanılmıştır.

kale nebiyyu aleyhisselam
men tevazu'a refeahü'llahü
ve men tekebbere hazelehü'llahü

245 aya mal idisi ahı edgü er
246 bayat birdi irse sanga sen me bir
247 yirilgen sökölgen tirip birmegen
248 helal birür erseng niçe tirse tir
249 tabiatda yigi adet aybsuzı
250 ahılık irür bil buhul küzgüsü
251 iliglerde kutlug birigli ilig
252 akıp birmegen il ilig kutsuzı
253 bahıllık otalap ongalmaz ig ol
254 birimdin bahıl ilgi kit berklig ol
255 yığıp köngli toymas gözi suk bahıl
256 kul ol malga malı anga erklig ol
257 bu budun tolusu ahı er turur
258 ahılık şeref cah cemal arttırur
259 sevülmek tileseng kişiler ara
260 ahı bol ahılık sini sivdürür
261 bahıl nakes utsız tavar pasbanı
262 yıgar yimes içmes tutar berk anı
263 taturmas iseninde tuz dostına
264 ölür kalır ahır yiyür düşmanı
265 yine bir kereklig sözüm bar sana
266 ayayın men anı kulak tut manga

**Peygamber aleyhisselam demiştir ki,
Allah tevazu göstereni yükseltir,
kibirleneneni rezil eder**

- 245 Ey mal sahibi, cömert ve iyi insan
246 Tanrı verdiyse sana, sen de ver
247 Toplayıp vermeyendir yerilen, sövülen
248 Nice toplarsan topla, helalinden vereceksen
249 Tabiatların en iyisi, âdetlerin en ayıpsızı
250 Cömertliktir bunu bil, cimrilik çirkindir
251 Ellerin en kutlusu veren eldir
252 Alıp da vermeyen el kutsuz eldir
253 Cimrilik ilaçla sağaltılamayacak bir hastalıktır
254 Vermeye gelince cimrinin eli çok sıkıdır
255 Yığmakla gözü doymaz aç gözlü cimrinin
256 Kuldur mala, malı onun efendisidir
257 Halk içinde en iyisi cömert insandır
258 Cömertlik şeref, ikbal ve cemali artırır
259 İnsanlar arasında sevilmek istersen
260 Cömert ol, cömertlik seni sevdirebilir
261 Cimri, nekes ve utanmazdır, malının bekçisidir
262 Yığar, yemez, içmez, sıkı tutar onu
263 Dostuna tuz bile tattırmaz esenliğinde
264 Ölür, kalır malı, sonunda yer düşmanı
265 Yine bir gerekli sözüm var sana
266 Söyleyeyim onu, kulak ver bana

267 söz ol dur tekebbürni başdın saklıp
268 tevazunı berk tut yapış kit anga
269 tekebbür kamug tilde yirlür kılık
270 kılıklarda edgü kılık huy kılık
271 ol er ki ulugsındı men men didi
272 anı ni halayık siver ni halik
273 kamug kazganıklı ajun malını
274 yiyümedi bardı körüng halini
275 tişisi kalıp bir adın er bile
276 ol anda yatıban birür sanını
277 tekebbür libasın keyip az salın
278 kirib halka köksüng azurlad tilin
279 müminlik nişanı tavazu turur
280 eger mümin erseng tevazu kılın
281 tevazu kılıklını kötrür idi
282 tekebbür tutar erni kimşür kozı
283 ulugsınma zinhar ulug bir bayat
284 ulugluk mening siz alınmang didi

- 267 O söz şudur: kibrini başından atıp
268 Tevazunu sıkı tut, sarıl ona
269 Kibir bütün dillerde yerilen bir tavidır
270 Tavırların en iyisi alçak gönüllülüktür
271 O er ki büyüklendi, ben ben dedi
272 Onu ne halayık ne Halik sever
273 Dünya malını kazananların tümü
274 Yiyemeden gitti, gör hâllerini
275 Dişisi kalıp başka bir erkekle
276 Onunla yatıp verir bedenini
277 Tekebbür* libasını giyip çok salınma
278 Halk içinde dilini sürçme, göğsünü kabartma
279 Müminliğin nişanı tevazudur
280 Eğer müminsen tevazu göster
281 Tevazu göstereni yüceltir Tanrı
282 Kibirleneni indirir aşağı
283 Büyüklenme sakın, büyük olan bir Tanrı
284 Büyüklük benimdir, siz üzerinize almayın dedi

kale nebiyyu aleyhisselam
men tevazu'a refeahü'llahü
ve men tekebbere hazelehü'llahü*

- 285 tavar birle irse ulugsındugung
286 uluglug tabaru ilig sundugung
287 tavar asgı nemiş barur sen yaling
288 kalur munda kiseng sebet sandugung
289 eger kibr idisi asıl men dise
290 ayayın men aning cevabın kese
291 ata bir ana bir uyalar bu halk
292 tevafütleri yok öte erttese

* Topkapı nüshasında müstensih hatası olarak aynı başlık iki kez yazılmıştır.

**Peygamber aleyhisselam demiştir ki,
Allah tevazu göstereni yükseltir,
kibirleneneni rezil eder**

- 285 Malım var diye büyüklenip
- 286 Ululuğa el uzatıyorsan
- 287 Malın yararı neymiş, sen çıplak gidersin
- 288 Burada kalır sandığın, sepetin
- 289 Eğer kibir sahibi ben asilim derse
- 290 Vereyim onun cevabını hemen kesinlikle
- 291 Bu halk, ana bir, baba bir kardeştir
- 292 İyi araştırılırsa birbirinden farklı değildir

**ennasü min ciheti't timsali ekfaü
ebuhüm ademü ve'l ümmü havva**

- 293 yime pendim algıl uzatma emel
294 emel esrasında busıglı ecel
295 emel dimişim dost uzun sanmak ol
296 uzun sanma sakınç ökünç kıl amel
297 ayur sen keyim ton şarab aş kirek
298 tilim mal öküş kul kara baş kirek
299 eger yıgdın erse umurluk tavar
300 burun başka börkni kiyer baş kirek
301 harislik ma erke yavuz haslet ol
302 harislik songı gam ökünç hasret ol
303 bu baylık çıgaylık idi kısmeti
304 harislik tek erke kurug haslet ol

**İnsanlar görünüş olarak birdir,
babaları Âdem ve anneleri Havva'dır**

- 293 Yine öğüdümü dinle, uzun olmasın emelin
294 Ecel saklıdır altında emelin
295 Emel dediğim ey dost, uzun düşünmektir
296 Uzun düşünme, düşünmekten çok olsun amelin
297 Sen dersin ki giyim, şarap, aş gerek
298 Çok mal, çok kul, cariye gerek
299 Eğer yığıldınsa ömürlük malı
300 Hepsinden önce börk giyecek baş gerek
301 Harislik de insan için kötü bir haslettir
302 Harisliğin sonu gam, pişmanlık ve hasrettir
303 Bu zenginlik, yoksulluk Tanrı kısmeti
304 Harislik insan için boş bir haslettir

**kale nebiyyu aleyhisselam
el harisu mahrum**

- 305 haris toymas acun nengini tirip
306 harislik karımas idisi karıp
307 harisliknı koyar haris er kaçan
308 ölüp yatsa toprak içinge kirip
309 haris yığıp armaz usanmaz bolur
310 harislik igining imin kim bilür
311 haber bar birilse eger ademi
312 iki pul dinarnı ol on pul kılur

**Peygamber aleyhisselam demiştir ki,
haris mahrumdur**

- 305 Haris, dünya malını toplar ama doymaz
- 306 Sahibi yaşlanır ama harislik kocamaz
- 307 Haris insan harisliğini
- 308 Ölüp toprak altına girmeden bırakamaz
- 309 Haris mal toplamaktan yorulup usanmaz
- 310 Harislik hastalığının ilacını bilen var mı
- 311 Bir söz var: verilse eğer bir âdeme
- 312 İki pul dinar, o onu on pul yapar

ve zalike kavlühü aleyhisselamu lev kane
libni ademe vadiyani min zeheb
le temenna salisin

- 313 aya hırs idisi harislik nerek
314 ayu bir manga bu negüke kirek
315 tar irse king irse bitildi ruzung
316 harislik kılur mu munı edgürek

Peygamber aleyhisselamın bu anlamda bir sözü vardır, âdemoğlunun altınla dolu iki vadisi olsaydı, muhakkak üçüncüsünü de isterdi

- 313 Ey hırs sahibi harislik nene gerek
314 Deyiver bana bu neyine gerek
315 Darsa da bolsa da yazıldı rızkın
316 Harislik bunu daha iyi mi yapacak

kema kale'llahu teala
nahnü kasemna beynehüm maişetehüm
fil hayati'd dünya

- 317 köki körklüg urning huyı körklüg ol
318 bu körklüg kılıkka köngül erklig ol
319 bir erden bir erke tevañüt telim
320 velikin körerke tözi börklüg ol

Yüce Allah'ın buyurduğu gibi,
biz herkese geçimliğini
dünya hayatı içinde verdik

- 317 Aslı güzel erin huyu da güzeldir
318 Bu güzel tavra gönül bağlanır
319 Bir erden bir ere çok fark vardır
320 Velakin görünüşte hepsi börklüdür

**en neva ü'l aharü fi mekarimi'l ahlakı
ve't tahrısı ala't tahallukı**

- 321 bütün kılğı fi'lin öte irdigil
322 kerem kimde bolsa anı irdegil
323 yimişsiz yıgaç deg kerimsiz kişi
324 yimişsiz yıgaçnı kesip örtegil
325 müsülmanga müşfik bolup mihriban
326 sanga sandugungnı müsülmanga san

**İyi ve güzel ahlak sahibi olmaya
teşviki anlatır**

- 321 İnsanların bütün tavırlarını, eylemlerini irdele
322 Kimde kerem varsa ona insan de
323 Yemişsiz ağaç gibi keremsiz kişi
324 Yemişsiz ağacını kesip at ateşe
325 Müslümana müşfik ve merhametli olup
326 Kendin için düşündüğünü ona da düşün

kale nebiyyu aleyhisselam
et'tazimü li emrillahi
ve'sşefekatü ala halkı'llahi

- 327 cefa kıldaçınkga yanut kıl vefa
328 arımaz neçe yusan kan birle kan
329 yaraglık aşingnı kişike yidür
330 yarag bulsang ofrag yalıngnı bütür
331 güç emgek tigürme kişige hali
332 eger tigse emgek kişidin kiçür
333 isiz kılğan erke sen edgü kıla
334 keremning başı bu irür kit bile
335 eger kelse irdin sanga edgülük
336 öküş kıl ol erning senasın tile
337 yazugluk kişining yazugın kiçür
338 adavet kökini kazıp kes göçür
339 yalınlansa tutşup gazap kin otı
340 halimlik suyn saç ol otnı öçür

**Peygamber aleyhisselam demiştir ki,
Allah'ın emirlerine saygılı olunmalı
ve yarattıklarına şefkat gösterilmelidir.**

- 327 Sana cefa edeni vefayla yanıtla
- 328 Arıılmaz nice yıkasan kan kanla
- 329 Yenilecek aşını insanlara yedir
- 330 Giyilecek kıyafeti çıplağa giydir
- 331 Zor, zahmet yükleme başkalarına
- 332 Başkasından gelen zahmete dayan
- 333 Kötülük yapanı iyilikle karşıla
- 334 Keremin başı budur, bunu iyi bil
- 335 Eğer birinden sana bir iyilik gelirse
- 336 Onu bol bol öv ve iyiliğini dile
- 337 Kusurlu kişinin kusurunu gider
- 338 Düşmanlığın kökünü kazıp kes, götür
- 339 Alevlenirse tutuşup gazap, kin ateşi
- 340 Yumuşaklık suyunu dök, o ateşi söndür

kema kale'llahü teala ve'l kazimine'l gayza
ve'l afin ani'n nasi ve'llahü yuhibbu'l muhsinun
ve kekavlihi sallallahü aleyhi vessellem
men kezame gayzan ve hüve yakdirü ala infazihi
mela'llahü kalbehü imanen sadaka resulullahi

341 kerem bir bina teg angar hilm bünyad ol
342 ya meydan deg ol gül kerem al gül ol
343 yıkıklı yarı bir kesüklü ula
344 bu indinlig irge azad öz kula
345 küdezgil aya dost uluglar hakın
346 asıgsız cedel hem mizahdın sakın
347 uluglarını buşrup sanga bu mizah
348 kiçiglerini ustah kılur bil yakın
349 bela kilse sabr it ferahka kuyup
350 kuyup tur ferahka bela renc yutup

Yüce Allah'ın buyurduğu gibi, öfkesini yenen,
hırsına hâkim olan, insanların kusurlarını
affedenleri Allah sever. Peygamber aleyhisselamın
dediği gibi, öfkesini yenen, yapmaya gücü yettiği
hâlde öfkeyle hareket etmeyen insanın kalbini
Allah iman ile doldurur. Resulullah doğru
söylemiştir.

- 341 Kerem bir bina gibidir, yumuşaklık onun temeli
342 Ya da bahçedeki gül gibidir, al bir güldür
343 Yıkılana destek ol, eksileni tamamla
344 Böyle birine insan kendi isteğiyle kul olur
345 Ey dost, büyüklerin hakkını gözet
346 Yararsız tartışma ve mizahtan sakın
347 Büyüklerini kızdırır sana bu mizah
348 Küçüklerini küstah kılar, buna inan
349 Bela gelirse sabret, bekle feraha çıkmayı
350 Gidermeye çalış bela ve zahmeti

kema kale'llahu teala ve'llahü
yuhibbu sabirin inne ma'al usri yüsran
ve kekavlihi sallallahü aleyhi vessellem
intizarü'l fereci bissabri ibadetün

- 351 öçer mihnet otı keçer nevbeti
- 352 kalır sabr idisi sevabın tutup
- 353 ululukka tigseng yangımla özüng
- 354 kalı bolsa atlas unutma sözüng
- 355 ulug boldugungca tüzünrenk bolup
- 356 ulugka kiçigke silig kıl sözüng

Yüce Allah'ın buyurduğu gibi, Allah sabredenleri sever, çünkü zorlukla beraber kolaylık var. Peygamber aleyhisselamın şu sözü de bu anlamdadır: Sabrederek kurtuluşu beklemek ibadettir.

- 351 Söner mihnet ateşi, geçer nöbeti
- 352 Sevakbını kazanıp kalır sabır sahibi
- 353 Ululuğa erişirsen şaşırma özünü
- 354 Atlas giysen bile unutma sözünü
- 355 Ululuk bulduğunca alçak gönüllü olup
- 356 Büyüğe, küçüğe tatlı kıl sözünü

**en nevau's sabiu'l aharü fi ebyatin müteferrikatin
teştemilü ala ma'anin muhtelifetin**

- 357 ukup sözle sözni ivip sözleme
- 358 sözüng sözle kidin başıng kizleme
- 359 ming er dostung irse öküş körmegil
- 360 bir er düşman erse anı azlama

Çeşitli manaları bulunan farklı beyitleri içerir

- 357 Sözünü düşünerek söyle, aceleyle söyleme
- 358 Sözünü gizle ki başını gizleme
- 359 Bin kişi dostun olsa bile çok görme
- 360 Bir kişi düşmansa onu azımsama

**va zalike kavluhö aleyhisselamü
elfü sadıkin kalilün ve adüvvün vahidün kesirün**

- 361 niçe tetik erdin birer sehv kilür
362 niçe pür hünerde birer ayb bolur
363 bu bir aybdan ötrü başıng kesgüci
364 ajunda tirilgü kişisiz kalur
365 tiril edgü fiilin köngüller alıp
366 isizlikdin özni sirenggü salıp
367 iter bolsang işni sanıp saknıp it
368 kirekmü kireksüzmü kirtü bilip
369 ne iş utru kilse sanga ket yakın
370 ol işning öng,ni songını sakın
371 sevünç irse kidin köngül tut anga
372 ökünç irse ondın ozarak sakın
373 eren hayrı şerri güzaf kiçmes ol
374 isiz edgü işke yanut bolmaz ol
375 aya edgü umgan isizlik kılıp
376 tiken tarıgan er üzüm biçmez ol

**Bu Peygamber aleyhisselamın sözüdür,
bin dost az ve bir düşman çoktur**

- 361 İnsan ne kadar uyanık olsa da bir hata yapar
362 Ne kadar hünerli olsa da bir ayıbı olur
363 Bu bir ayıptan ötürü baş kesen
364 Bulamaz dünyada yaşayan insan
365 Yaşa iyi eylemlerle gönüller alıp
366 Kötülükten kendini bir yana çekip
367 İşini düşünüp taşınarak yap
368 Gerekli mi gereksiz mi iyice bilip
369 Ne iş çıkarsa karşına iyice incele
370 O işin önünü sonunu düşün
371 Sonunda seveceksen gönül ver ona
372 Pişman olacaksan önceden sakın
373 İnsanların hayrı şerri lafla geçmez
374 İyi ya da kötü işin yanıtı gecikmez
375 Ey kötülük yapıp iyilik uman
376 Diken eken insan üzüm biçemez

**iza veterte mere'en fahzer adevete
men yezraü eşşevke la yahsud bihi ineba**

- 377 işi edgü bolsa er edgü bolur
378 er iş edgüsindin öküş hayr kilür
379 esizge yavuma esiz sohbeti
380 seni terkin esiz kılıglık kılur

Birinden intikam aldığın zaman düşmanlığından sakın, çünkü diken eken üzüm toplayamaz

- 377 Arkadaşı iyiye insan iyi olur
- 378 Arkadaşının iyi olmasından çok hayır görür
- 379 Kötüye yaklaşma, kötünün sohbeti
- 380 Seni hemen kötü tavırlı yapar

kema kale nebiyyu aleyhisselamu
men meşa ma'a zalimin fekad ereme

381 mecaz boldı dostluk hakikat kanı
382 minger dostda biri bulunmaz köni
383 öküşrek kişining içi gadr erür
384 köni dostung erse taş bil muni
385 bu kün bu acunda kişilik aziz
386 kanı kande birdi kişilik isiz
387 vefa köli suglup kurup yullarlı
388 cefa toldı taşdı dingizdin ediz
389 kanı ahd emanet kanı edgülük
390 küni keldügünce hayr kitgülük
391 [baş bardı hayrning songı bargusı
392 öngi keldi şerring songı kelgülüg
393 ajun toldı udvan cefa cevır bile
394 kanı bir vefalığ bar erse tile
395 sen artak sen anın ajun artadı
396 nelük bu ajunka kılur sen gile
397 garib erdi islam garib boldı baz
398 ibadet riya boldı abid mecaz
399 harabat oramı bolup abadan
400 harab boldı mescid budun bi-nemaz]*

* 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399 ve 400 no'lu dizeler Topkapı nüshasında yoktur. Diğer nüshalardan yararlanılmıştır.

Peygamber aleyhisselamın dediği gibi,
bir zalimle birlikte yürüyen onun suç ortağı olur

- 381 Mecaz oldu dostluk, hakikat hani
382 Binlerce dosttan biri bulunmaz doğru
383 Birçok kişinin içinde kötülük vardır
384 Dıştan gerçek dost gibiyse de bil bunu
385 Bugün bu dünyada kişilik değerli
386 Hani nerede kişilik, yazık, gitti
387 Vefa gölünün suyu çekildi, kaynağı kurudu
388 Cefa doldu taşı denizden fazla
389 Hani ahd, emanet, iyilik hani
390 Sonunda hayır da gidecektir
391 [Başı gitti hayrın, sonu da gider
392 Önü geldi şerrin, sonu da gelir
393 Dünya doldu düşmanlık, cefa, cevr ile
394 Hani bir vefalı, varsa onu ara
395 Sen bozüksun, onun için dünya bozuldu
396 Neden sitem ediyorsun bu dünyaya
397 Garipti İslam, yine garip oldu
398 İbadet riya oldu, kulluk mecaz
399 Harabat oldu abad
400 Harap oldu mescit, halk binamaz]

ve zalike kavluhü aleyhisselamü
bede'e'l islamü gariben
ve seyeudü gariben

401 amel koydı alim zahid zühd vera
402 arif raks çıkarur urur hoş sema
403 bidadın yığıklı kişi kalmadı
404 anın künde arta durur bu bidad
405 [kanı emr-ü maruf kılur edgü er
406 kanı kendü edgü kişi turgu yir
407 yirer sen zamanangrı halkın kodup
408 zamanangrı yirme kişisini yir]*
409 kim ol borçı erse kişi yigi ol
410 kirek irse yiglik yorı borçı bol
411 kim ol yolluk erse anıng yolu yok
412 kim ol yolsuz irse anga kingrü yol
413 aya artag işlik sevinçin salın
414 sening rüzgarın bu köngülçe kılın
415 tilekçe tiril inç ferah kadgusız
416 yürügil tilegil özüng hoşlugin
417 [uvut yitti yindip bulunmaz yıdı
418 halal yigli kanı körünmez bodı
419 halal kendü kayda bu kün kanı kim
420 haramnı yiyürde haram tip yedi]**

* 405, 406, 407, 408 no'lu dizeler Topkapı nüshasında yoktur. Diğer nüshalardan yararlanılmıştır.

** 417, 418, 419, 420 no'lu dizeler Topkapı nüshasında yoktur. Diğer nüshalardan yararlanılmıştır.

**Bu Peygamber aleyhisselamın sözüdür
ve doğru söylemiştir, İslamiyet garip başladı
ve garip dönecektir**

- 401 Âlim ameli, zahit zühdü bıraktı
402 Arif raks çıkarıp eder hoş sema
403 Bidadı* engelleyen kişi kalmadı
404 Onun için günden güne artar bu bidad
405 [Hani emr-i marufa uyan iyi insan
406 Hani iyi insanın kendi duracağı yer
407 Yersin zamanını insanları bırakıp
408 Zamanını yerme, kişisini yer]
409 Kim şarapçıysa yeğlenen kişi o
410 Yeğlenmek gerekliyse yürü şarapçı ol
411 Yol kimin hakkıysa onun yolu yok
412 Kim yolsuzsa onun en geniş yol
413 Ey kişi artığı, sevinçle salın
414 Senin rüzgârın bu gönlünce esen
415 Dilediğince yaşa, ferah, kaygısız
416 Yürü dilediğince, gönlünce dolan
417 [Utanma kayboldu, bulunmaz kokusu bile
418 Helal yiyen hani, görülmez böyle biri
419 Helalin kendisi nerede bugün, hani
420 Kim haram yerken haram deyip yedi]

* Adaletsizlik, haksızlık, zulüm.

- 421 budun mallıg erke urup yzlerin
422 tz kul kılurlar azad zlerin
423 kim ol malsız erse ol erni krp
424 yz evrp keerler yumup kzlerin
425 aya malga suk er yakin bil bu mal
426 bu kn kadgu sakın yarın yk vebal
427 haram irse maling azab ol songı
428 hesab ol eger bolsa maling helal

- 421 Halk, malı olanlara dönüp yüzünü
422 Hepsi kul kıldı azat özünü
423 Kim ki malsız olanı görür
424 Yüz çevirip geçer, yumup gözünü
425 Ey mal düşkünü adam, iyi bil ki bu mal
426 Bugün kaygı, endişe olur, yarın vebal
427 Malın haramsa sonunda azap var
428 Eğer helalse sonunda hesap var

**kale nebiyyü aleyhisselamu
helalüha hesabün ve haramüha azabün**

- 429 nelük malga munca suk ol bu özüng
430 köngülde gaming ol tilinde sözüng
431 barur sen bu maling acunda kalur
432 uyatıp birürler sıringgu bözüng
433 sening maling ol mal ışınturdugung
434 sana hasret ol bek tutup turdugung

**Peygamber aleyhisselam demiştir ki,
helale hesap ve harama azap vardır**

- 429 Neden kendini bunca sıkıyorsun mal için
430 Gönlünde gamın o, dilinde sözün
431 Sen gidersin, malın dünyada kalır
432 Sarınacağın bezi de utanıp verirler
433 Senin malın öbür tarafa götürdüğün maldır
434 Sıkı tutup durduğun ise hasret kalacağındır

kema kale'llahü teala
ma indeküm yenfedü ve ma inde'llahi bakin

435 bu kün kendü süçüg bu tirmek sanga
436 açık bolga yarın kotup bardugung
437 bu ajun mezesi katıglıg meze
438 azası öküşrek mezesi aza
439 asel kayda erse bile arısı
440 arı zehri tatku aseldin oza
441 hünerlikke ajun vefasızrak ol
442 hünersizge mundın cefa azrak ol
443 hüner birle devlet birikilmegi
444 bulunmaz kamug kızda ol kızrak ol
445 ne yazdı ajunga bu sahib hüner
446 negüke bu anı ulaşu kınar
447 hasislerni kötrüp nefisni çalıp
448 adu kutsız ajun karıp mu munar
449 aya hükmin ajun taba üggüçi
450 yirip munı birer yana öggüçi
451 ugan hükmi birle kelür kelgen iş
452 anıng emri birle teger teggüçi
453 ajunga bu söküş melamet nelik
454 kazalar yürütgen yaratgan melik
455 kaza birle sancılur adakka tiken
456 kaza birle ilnür tuzakka elik

**Yüce Allah'ın buyurduğu gibi,
sizdeki biter, Tanrı'daki bakidir**

- 435 Bugün tatlı gelir mal toplamak sana
436 Yarın bırakıp gitmesi acı olur
437 Bu dünya mezesinin tadı karışıktır
438 Eziyeti çoktur, tadı azdır
439 Nerede bal varsa oradadır arısı
440 Baldan önce arının zehri tadılır
441 Dünya hünerli insana vefasızdır
442 Hünersize burada cefa daha azdır
443 Hünerle talihin bir araya gelmesi
444 Az bulunan şeylerden daha azdır
445 Ne yaptı dünyaya bu hüner sahibi
446 Neden onu durmadan kınar bu
447 Hasisleri yüceltip, değerli insanları yere çalan
448 Bu kutsuz dünya yoksa yaşlanıp bunadı mı
449 Ey dünya üzerinde hükmünü yürüten
450 Onu yerip sonra yine öven
451 Başa gelen her iş Tanrı hükmüyle gelir
452 Onun emriyle gelir gelen
453 Dünyaya bu sövgü, melamet neden
454 Kazaları yürüten yaratan meliktir
455 Kazayla saplanır ayağa diken
456 Kazayla tuzığa düşer geyik

457 kamug tegdeçi neng kazadın erür
458 ukuşsız ir anı sebebdin körür
459 kaza birle uçgan halık kuşları
460 karıga konar hem kafeska kirür
461 kaza kilse yügrük yögürmez urup
462 kaza kaytarılmas katıg ya kurup
463 sanga renc anga genc birigli ugan
464 ceza kılma ey renc idisi turup

- 457 Başa gelen her şey kazadan gelir
458 Anlayışsız insan onu sebepten bilir
459 Kazayla uçan kuşlar
460 Hem kola konar hem kafese girer
461 Kaza geldiğinde koşan koşamaz olur
462 Kazadan kaçılmaz sıkı yay kurup
463 Sana acı, ona hazine veren Tanrı'dır
464 Şikâyet etme ey acı sahibi durup

fi'l öZR bitemam el kalam

465 bitidim kitabnı mevaiz mesel
466 okısa tatır til yimiş teg asel
467 kim irse bu sözke adınlar sözün
468 tinglese tingledi dürüstka bedel
469 edib ahmed atım edeb pend sözüm
470 sözüm munda kalur barur bu özüm
471 kilür güz kiçer yaz barur bu ömür
472 tüketür ömürni bu yazum güzüm
473 anın uş çıkardım bu türkce kitab
474 kirek kıl dip ey dost kirek kıl itib
475 bitidim bu tangsuk turafe sözlerin
476 hali barsa özüm atım kalsu dip
477 anın uz irür bu kitab bir süzük
478 tatlulap kitürdüm kemiştım yüzük
479 nevadir süzük az bolur hezl öküş
480 cuz atlas bolur kız ucuzı bozuk
481 aya minde kidin keligli munu
482 okugan duada unitma mini
483 sanga hedye kıldım bu tangsuk sözüm
484 manga hedye kılsu dua dip sini

Sözü bitirmenin özrünü anlatır

465 Yazdım bu kitabı öğüt ve nasihatlerle
466 Okursa tatlanır dil, bal yemiş gibi olur
467 Kim bu sözü başkalarının sözüyle karşılaştırırsa
468 Sahteyle gerçeği karşılaştırmış olur
469 Edib Ahmed adım, edep ve öğüttür sözüm
470 Sözüm burada kalır, gider bu özüm
471 Gelir güz, geçer yaz, biter bu ömür
472 Tüketir ömrünü bu yazım güzüm
473 Onun için çıkardım bu Türkçe kitabı
474 İster yeterli bul ey dost, istersen ekle
475 Değerli ve seçkin sözlerle yazdım
476 Ben gidersem adım kalsın diye
477 Onun için bu yararlı ve süzölmüş bir kitaptır
478 Sözleri seçerek getirdim, bilinenleri bıraktım
479 Süzölmüş, nadir sözler az bulunur, hezl* çoktur
480 Sırmalı atlas az bulunur, ucuzu bezdir
481 Ey benden sonra gelen, bunu
482 Okursan, duada unutma beni
483 Sana hediye kıldım bu seçkin sözleri
484 Bana hediye kılsın, dua etsin diye seni

* Latife, şaka, latifeli manzum eser.

la edri kailehü eyzan
fi tarifi edib ahmed
aleyhi'rrahmetü

- 485 toga körmes irdi edibning közi
486 tüketti bu on dört bab içre sözi
487 yagan bolsa yüklüg özesinde zer
488 anıng tuşı bolgay bu sözning azı

Edib Ahmed'in –rahmet üzerine olsun–
tarifini anlatır ki
söyleyeni bilmiyorum

- 485 Doğuştan görmezdi Edib'in gözü
486 Tamamladı on dört bab içre sözünü
487 Bir fil olsa üzeri altın yüklü
488 Bu sözler, en azından ona benzetilebilirdi

ve min kelamı gayrihi li ecri tarifihi
yani emir seyfeddin
aleyhi'rrahmeti

- 489 edibler edibi fazıllar başı
490 güherdin söz aymış adın söz bışı
491 ugan rahmet itsün bu saat anga
492 yarın kopsa bolsun yaranlar başı

**Ve başkasının yani Emir Seyfeddin'in
–rahmet üzerine olsun–
sözleriyle onun tarifini anlatır**

- 489 Edipler edibi, fazıllar başı
490 Gevherden söz söylemiş, sözlerin başı
491 Tanrı rahmet etsin bu saat ona
492 Yarın kalktığında olsun yâranlar başı

min makalatı emir-i kebir sahibi'rrey ve'ttedbir
arslan hoca tarhan aleyhi'rrahmetü ve'rızvan
fi tarifi hoca edib nevvare merkadü ve tabe serahü

493 edibning yiri atı yüknek irür
494 safalık aceb yir köngüller yarur
495 atası atı mahmud-ı yükneki
496 edib ahmed oğlu yok ol hiç şeki
497 kitabının atı erür hibetü'l
498 hakayık ibaret arabdın usul
499 tamamı erür kaşgari til bile
500 ayıtmış edib rikkat-i til bile
501 eger bilse kaşgar tilin her kişi
502 bilür ol edibning nikim aymış
503 kişi tinli bilse bilür manisin
504 bilür men tise ayb özi bilmesin
505 kop ilni körür biz edib sözini
506 bile bilmegendin ular özini
507 ayıbka koyuptur halayık ara
508 galat manisini ayıtmış yana

Hoca Edib'in –mezarı nurlu olsun– tarifiyle büyük emir, rey ve tedbir sahibi Arslan Hoca Tarhan'ın –rahmet üzerine ve yeri cennet olsun– söylediği sözleri anlatır

- 493 Edib'in yerinin adı Yüknek'tir
494 Gönülleri açan sefalı bir yerdir
495 Babasının adı Mahmud-ı Yüknekî'dir
496 Oğlu Edib Ahmed'dir, bunda hiç şüphe yoktur
497 Kitabının adı Hibetü'l
498 Hakayık, bu ibare Arap usulüne göredir
499 Tamamı Kaşgar diliyledir
500 Edib bunu gönül rikkatiyle söylemiştir
501 Kaşgar dilini bilen her kişi
502 Bilir Edib'in ne söylediğini
503 Kişi dil bilirse manasını da bilir
504 Bilmeden bilirim derse bu onun ayıbıdır
505 Birçok kişi görüyoruz ki Edib'in sözünü
506 Anlayamadıkları için üzerler kendilerini
507 Utanılacak duruma düşerler halk arasında
508 Manasını yanlış açıklayarak yine

**temmet hibetü'l hakayık
bi avni'llahi'l meliki'l haliki**

509 sebeb erdi bu iş bitüdük kitab
510 kerek kıl icabet kerek kıl itab
511 bilip tutsa her kim edibning sözün
512 halayık ara ol güzinler özin

**Yaratıcı, mülk sahibi Allah'ın yardımıyla
Hibetü'l-Hakayık tamamlandı**

- 509 Bundan dolayı işte bu kitabı yazdık
510 Gerek kabul et, gerek beğenme
511 Bilip tutarsa her kim Edib'in sözünü
512 Halk arasında seçkin kılar özünü